

SPRÁVY A RECENZIE

Za Michalom Reiserom – osobnosť a dielo

Sú riadky, ktoré by človek radšej nikdy nenapísal, riadky po skone blízkeho... V stredu 8. júna 2022 nás po recidíve ťažkej choroby vo veku 33 rokov navždy opustil náš dlhoročný kolega a vzácny človek **Mgr. Michal Reiser, PhD.** (1989 - 2022), jeden z mojich najtalentovanejších žiakov, doktorandov a odborných spolupracovníkov na pôde Katedry kulturológie (Kku) FF UKF v Nitre.

Zaujal ma už na seminári k predmetu Postmoderna v spoločenskom živote a umení, v rámci ktorého prezentoval svoju seminárnu prácu o vybraných statiach z *Gramatológie* Jacquesa Derridu, priznávajúc nepopierateľnú enigmatickosť tejto práce, no zároveň poukazujúc, na svoj vek nezvykle prenikavo na jej podstatné myšlienkové iniciatívy. O kvalite jeho diplomovej práce *Plynúca smrť - samovražda ako akt slobodnej vôle* (2013) svedčí jej následné knižné vydanie pod názvom *Možnosti smrti. Nik nie je odsúdený na život* (2016) Michal Reiser sa v nej teoreticky vysporiadaval s témou vyhranenia samovraždy vs. dobrovoľnej smrti, čo uchoopil okrem iného skrze metaforu jazyka ako farmakonu, cez nastolenie otázky dobrovoľného mučenia, ako aj komparáciou temer vyprázdneného, resp. derealizovaného modusu tzv. kráľčkovských sebevražď a sebaspytovania dostojevského vidu. Zaujímavo v knihe vyznieva aj ilustrovanie ťaživosti témy na životnom a umeleckom príbehu Sylvie Plathovej v spojitosti s Freudovou teóriou pudov smrti, či poukaz na vzťah kreativity a suicidality. Za pozoruhodné možno pokladať už samotné otvorenie otázok ohľadne zrkadlenia istých spoločenských a ideologických postojov v jazykovom uchopení samotného chápania samovraždy v širokom rozpätí od jej úplného odmietnutia až po uznanie alternatívy slobodnej voľby tzv. dobrovoľnej smrti.

Niet divu, že táto pozoruhodná publikácia sa stala napokon jedným z výstupov riešenia vedeckej úlohy VEGA (*De)tabuizácia smrti vo filozoficko-antropologickom diskurze*. Michal ako jej spoluriešiteľ prispel aj do rovnomennej kolektívnej monografie štúdiou *Smrť a nesmrteľnosť v hinduizme a filozofii Arthura Schopenhauera* (2016). Ako uvádza na jej margo vo svojom úvode zostavovateľka spoluautorka tejto knihy Katarína Gabašová: „*Reiser považuje princíp nesmrteľnosti v koncepcii Schopenhauera, ale i hinduizme za podnetný a hodný zamyslenia, najmä v konfrontácii so súčasnou krízou, a to nielen environmentálnou. Apeluje na zodpovednosť človeka k druhým i k samotnej planéte, teda životu ako takému. Pre čitateľa tak zostáva otázkou, či verí v zákon karmy, alebo inakšie, či je človek ochotný prebrať zodpovednosť za svoje skutky alebo ochotne spočinie v ľahostajnosti a predstave, že mu „postačí“ individuálna nesmrteľnosť v rajskej záhrade bez ohľadu na „peklo“, ktoré po sebe ako ľudský druh na Zemi zanechá...*“ (Gabašová, 2016, s. 8-9).

Tieto neľahké pracovné úlohy zvládol za veľmi náročných podmienok a okolností súvisiacich s liečbou jeho ťažkého ochorenia v tomto období, ktoré však obdivuhodne zvládol. Po úspešnom uzdravení obdržal zaslúžene aj Cenu Dekana FF UKF v Nitre, prof. PaedDr. Bernarda Garaja, CSc. (2016) a v zimnom semestri 2016/2017 úspešne absolvoval študijný pobyt na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe. Po celý čas štúdia, vrátane doktorandského, bol navyše aktívny na poli organizovania študentských konferencií a diskusií (*Všetci máme byť feministi(?)*, 2016; *Reflexia súčasných kultúrno-spoločenských javov – téma Hranice* 2018), bol spoluorganizátorom, resp. i moderátorom niektorých podujatí medzinárodného cyklu prednášok Culturologos Kku FF UKF a písal kritiky na odborné publikácie a reportáže o umeleckých podujatiach (PostmutArt Fest a i.).

Rovnako ako v prípade svojho magisterského absolventského výstupu si Michal samostatne zvolil a vymedzil tému svojej dizertačnej práce, zameranú tentoraz na cyber-antropologickú problematiku *Idea nesmrteľnosti a dobrovoľná smrť v interkulturálnom rozpätí od digitalizácie "Ja" po transhumanizmus*. Po jej úspešnej obhajobe – ktorá sa v tom čase vyslovene zaradila k odborným udalostiam v rámci odboru 3.1.2 kulturológia (2018; jej oponentmi boli: prof. D. Hajko, doc. V. Soukup, doc. P. Sucharek) – Reiserova práca

znovu nadobudla knižnú podobu, a to ako vôbec prvý monografický výstup novozaloženej katedrovej knižnej edície Navzdory. Bola publikovaná v revidovanej verzii pod názvom *Kyberzombie. Metamorfózy digitálnych domorodcov* (2018) a opäť sa stala súčasťou ďalšieho vedeckého grantu VEGA *Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989*. Dovoľte mi pristiť sa aj pri tejto Reiserovej monografii s ohľadom na jej význam aj v aktuálnej súčasnosti.

Čitateľa v nej najprv v prvej časti vovádza do danej problematiky cez prizmu historickej sondáže významných, prelomových zmien v etapách od predpisomnej orálnej, následne chirografickej, typografickej až po súčasnú (multimediálne) sekundárnu orálnu, a to v intenciách genézy individualizácie a vedomia subjektu „Ja“ (poukazujúc na ďalekosiahle objavy písma a typov abecedy v rôznych kultúrach a ich previazania s istým charakterom myslenia a filozofickej kontemplácie, ako aj s metamorfujúcou autonómnosťou textu a dialogickým vzťahom subjektu k nemu). V komparačnej konfrontácii s tým predostiera v druhej časti *Na ceste do sveta za zrkadlom... alebo Ako nás omrzela svet* rozmanité prejavy epistemologicky radikálneho prerodu našej kultúry a spoločnosti v aktuálnej ére ich prerastania digitálnymi techno-lógiami a simulatorkovou virtualitou internetu. Zaoberá sa v sieťovej, resp. kaleidoskopickej stratégii naratívu – zámerne evokujúcej princíp hypertextového surfovania v kyberpriestore – modelovo príznačným rastom tém: a) spomínanou dobrovoľnou sociálnou „smrťou“ a sociálnou dezerciou, či únikovosťou do sveta internetu – vyplývajúcimi neraz zo zraniteľnosti súčasníka vo svete plného veľkých neistôt v časoch abstraktnej (K. Popper), resp. kontrolnej spoločnosti (M. Foucault, G. Deleuze); b) otázkou kreovania alternatívnej ľudskej identity, ktoré po období postmodernej nadobudlo priam promiskuitne pluralitný charakter, čo možnosti digitálnych technológií len umocnilo, a to v zmysle avatarizácie „Ja“ vo virtuálnej hyperrealite; c) melancholickosťou dnešných „Saturnových detí“ a existenciálnou úzkosťou v informačne presýtenom internetovom prostredí „bez zábran“; d) vzrastom tzv. digitálnej demencie a narastaním pamäťovej impotencie; e) vytváraním chorobnej závislosti na internete a sociálnych sieťach; f) v neposlednom rade zrodom tzv. zombie kultúry (Ch. Cutler).

Tretia časť práce *Zombie do každej rodiny* je venovaná práve esteticko-kulturologickej metafore kyberzombifikácie kultúry. Na nej ilustruje mnohé (napokon, treba priznať, že nie len neblahé) aspekty homo digitalis. Nájdeme tu aj poukaz na veľký dosah objavy nových textových editorov v osobných počítačoch na konci 20. storočia, umožňujúcich tzv. multitasking, ktorý radikálne zmenil spôsob našej práce. Ten má totiž popri istých nesporných výhodách výrazný vplyv aj na akosť našej racionálnej analýzy, interpretácie, dedukcie a pod., ktoré sa pod jeho vplyvom vyznačujú aj neschopnosťou dlhodobiejšieho sústredenia a hlbšieho vnorenia do textu, následne roztržitou kaleidoskopickosťou, neraz kompulzívnosťou, ba i neurotizmom a preťaženosťou, ústiacimi až do možnej existenciálnej alienizácie, dysfórie a tzv. vyhorenia. Multitaskingové „presťahovanie“ našej identity, či lepšie povedané želanej predstavy o našej avatarskej identite do kybersféry môžu, podľa Reisera, v konečnom dôsledku vyústiť nielen do (seba)voyerstva, ale aj do sociálneho znečistenia, osamelosti, apatickosti, intolerancie až po úroveň radikalizácie, verbálnej ale i neverbálnej agresivity (a dodajme, že aj fašizoidnej eliminácie inakosti v jej rôznych podobách a prejavoch). V Reiserovom úsilí vyhmatať a adekvátne pomenovať isté dôležité symptómy a procesy prebiehajúcej, epistémicky závažnej zmeny našej kultúry a spoločnosti – spôsobenej elektronickou digitalizáciou v temer všetkých sférach – možno vybadat' nielen heuristicky osobnú zaangažovanosť, ale aj veľký talent postihnúť dôležité, neraz, bohužiaľ, prehliadané súvislosti procesy, ktoré sa nás každodenne formujú a hlbšie, dokonca i na nevedomej úrovni zasahujú a menia.

Napriek tomu, že po doktoráte odišiel pracovať do inej sféry, bol naďalej aktívnym spoluriešiteľom vedeckého projektu o nezávislej kultúre a umení na Slovensku a stal sa, mimochodom, aj spoluautorom zahraničnej kolektívnej monografie *Los Estudios Culturales sobre el arte independiente y la cultura*" (Ediciones Alfar S.A., Sevilla 2020), do ktorej prispel štúdiu *Vida en el mundo virtual. El nacimiento y la existencia de identidades virtuales independientes y la cultura zombie*.

Čo je však dôležité, Michal Reiser, kulturológ nebývajúcej teoretickej citlivosti s darom triezveho kontemplatívneho vhl'adu, bol neustále súčasťou

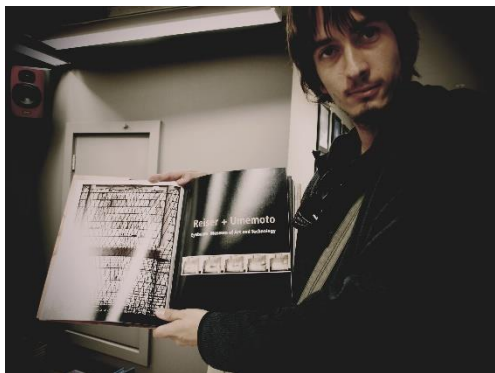
živého, nezávislého kultúrneho života v Nitre v okruhu komunitného centra Hidepark či klubu Mariatchi. Svoje aktivity celkom prirodzene rozvíjal v spolupráci so svojimi priateľmi aj v tomto prostredí – išlo o nezanedbateľnú súčasť jeho života, ku ktorej inklinoval azda viac než k čoraz viac zczudzujúcim sa akademickým reáliám súčasnosti...

K obdivuhodných črtám jeho osobnosti patrila zvnútornená dôstojnosť, s akou okrem iného znášal príkoria ťažkých zdravotných ťažkostí a bojoval s nimi, a to do poslednej chvíle bez toho, aby sa sťažoval, ľutoval či viktimizoval neprajný osud. Takto odchádzajú len veľkí ľudia, ktorí nás učia tomu, čo je v živote najdôležitejšie. Verím v anjelov na Zemi ako ich zobrazil Wim Wenders vo filme *Nebo nad Berlínom*, Michal Reiser bol podľa mňa jeden z nich.

Zbohom, Michal. Budeš nám tu vždy veľmi chýbať.
Češ' Tvojej pamiatke a dielu...!

prof. PhDr. Július Fujak, PhD.
Katedra kulturológie FF UKF v Nitre

Výberová bibliografia Michala Reisera

Monografie:

Možnosti smrti. Nik nie je odsúdený na život. Nitra: Katedra kulturológie FF UKF, 134 s., 2016.

Kyberzombie. Metamorfózy digitálnych domorodcov. Edícia Navzdory. Nitra: Katedra kulturológie FF UKF, 158 s., 2018.

Štúdie:

Sloboda v rukách... (?) In: Fenomén moci a sociálne nerovnosti. Zborník príspevkov z prvého ročníka a konferencie pre doktorandov, doktorandky a

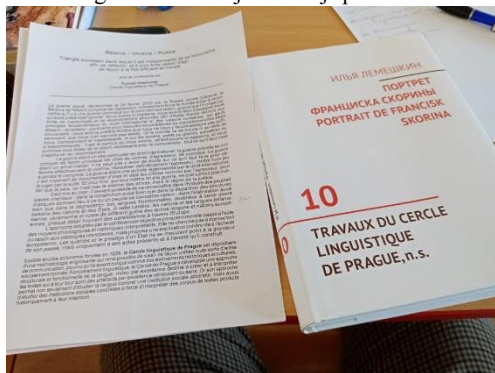
- mladú vedeckú obec v Bratislave 13.-14. 11. 2014. Bratislava : Univerzita Komenského, 2015.
- Kryonika a idea nesmrteľnosti* In: Ballay, M. & Kudlačáková, V. & Moravčíková, E.: Kumšt (k) smrti z kulturologických prieorov. Zborník z rovnomennej medzinárodnej vedeckej konferencie, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre 6. 11. 2014, editori. - 1. Nitra: UKF, 2015.
- Smrt' a nesmrteľnosť v hinduizme a filozofii Arthura Schopenhauera.* In: Gabašová, K. et al.: (De)tabuizácia smrti vo filozoficko-antropologickom diskurze. Nitra: Katedra kulturológie FF UKF, 29-44 s., 2016.
- Vida en el mundo virtual. El nacimiento y la existencia de identidades virtuales independientes y de la cultura zombie.* In: Fujak, J. et al.: Los Estudios Culturales sobre el arte independiente y la cultura. Sevilla: Ediciones Alfar S.A., s. 73-100, 2020.

Recenzie odborných prác a umeleckýchh podujatí:

- Na margo Fujakových Margonálií.* In: Slovenská hudba : revue pre hudobnú kultúru, 2014, roč. 40, č. 3, s. 303-304.
- Katarína Gabašová – Kierkegaard a obraz smrti ov svetle súčasnosti.* In: Culturologica Slovaca. 2017, roč. 2, č. 2, s. 174-176.
- Postmutart Fest 02 : dva pohľady na dva dni festivalu (Michal Reiser, Alena Čierna).* In: Vlna – časopis o súčasnom umení a kultúre, 2012, roč. 14, č. 53, s. 124-129.
- Postmutart fest 04 v Nitre...: deň 1.* In: Vlna – časopis o súčasnom umení a kultúre, 2014, roč. 16, č. 61, s. 71-73.
- Nekonvenčná Nitra: PostmutArt Fest 05.* In: Slovenská hudba: revue pre hudobnú kultúru, 2015, roč. 41, č. 4, s. 401-404. I.
- Deň Milana Adamčiaka.* In: Culturologica Slovaca. 2017, roč. 2, č. 2, s. 187-188.

Prednáška významnej osobnosti v rámci cyklu Culturologos

Dňa 2. júna 2022 privítala FF UKF v Nitre v rámci medzinárodného prednáškového cyklu Culturologos Katedry kulturologie FF UKF významnú osobnosť, **doc. RNDr. Tomáša Hoskovca, CSc.**, riaditeľa Pražského lingvistického krúžku (Praha, Česká republika). Vďaka spolupráci Katedry romanistiky a Katedra kulturologie FF UKF v Nitre sa vytvoril priestor pre jeho prednášku s názvom *Pražský lingvistický kroužek – živá přítomnost a nosný program pro budoucnost*, ktorá priniesla množstvo zaujímavých myšlienkových podnetov, súvislostí a interpretácií aj ohľadom vývojových línií, resp. digresii tejto v dejinách lingvistiky, štrukturalizmu a semiológie svetoznámej odbornej spoločnosti.

V danom rozsahu a žánri tejto informatívnej správy nie je možné obsiahnuť v celej úplnosti obsah Hoskovcovej viac ako poldruhodinovej, po každej stránke precíznej, významovo hutnej a nasýtenej prednášky, preto sa zameriam len na niektoré vybrané motívy a okruhy tém. Po úvodnom predstavení doc. Martinom Štúrom, PhD. sa hosť ujal slova pomerne v polemicky nastolenom móde vopred avizujú voči zaužívanej akademickej praxi programovo provokačný, resp. k istým zásadným prehodnoteniam vyzývajúci diskurz uchopenia nastolených problémov. Ako súčasný čelný predstaviteľ Pražského lingvistického krúžku (PLK) sa Tomáš Hoskovec venoval najprv otázkam vytrácania sa, ba až absencie metodologickej sebareflexie a jej nenáhodného potlačania – a to ako na úrovni bádania, tak aj na inštitucionálnej báze súčasných akademických pracovísk (čo už od počiatku 90. rokov minulého storočia súvisí o. i. s mocensko-manažérskymi nátlakmi) –, ako aj atomizácie vedy, ktorá sa prejavuje

v neposlednom rade priam „inflačným“ nadbytkom publikovaných výstupov, ktoré však nie sú v konečnom dôsledku *de facto* čítané a odborne reflektované.

Čo T. Hoskovec predostrel ako jeden z ťažiskových predmetov skúmania bola semiologická interpretácia jazyka, ktorá sa vymedzuje voči „karikatúrnym“ chápania štrukturalizmu, rozvíjajúc jeho metodologický, stále živý odkaz, a to v intenciách potreby a obhajoby hlbinného racionalizmu ako filozofickej a vedecko-etickej platformy vedeckého bádania. Podľa jeho názoru práve PLK poskytuje i v súčasnosti vypracovaný, koncízny a neustále živý technicko-metodologický aparát pre porozumenie jazyku ako živému prostrediu nielen komunikácie, ale aj významotvorby. Pričom tento aparát dosiaľ azda najlepšie preskúmaného semiologického rádu môže zároveň poslužiť do nemalej miery ako „analogický“ model uchopenia iných, nejazykových rádov – architektúry, hudby a pod. pri samozrejmom zohľadnení špecifik ich inakosti. Nakoľko v prípade PLK 21. storočia ide o živý program „celostnej filológie“ a v súradniciach tejto celostnosti aj „procesuálnej“ semiológie (semiotiku Peircevskej línie z hľadiska jej produktívnosti Hoskovec, mimochodom, ostentatívne sponchýbňuje) možno neprekvapí, že sa v prednáške tematizovala „skrytá moc“ filológie vo vzťahu k iným rádom kultúry a umenia. Za podstatný možno pokladať aj Hoskovcov poukaz na význam chápania kultúry ako súvzťažnosti štruktúr v ich procesualite a našej schopnosti prechádzania medzi nim (čo by sa dalo demonštrovať skrze akulturáciu ako spôsobilosť zapojenia sa do iných, štruktúralne postihnuteľných väzieb a vzťahov a ich osvojovania repetitívnym potvrdzovaním).

Z mnohých, nesmieme prenikavých, aj historicky veľmi poučných postrehov spomeňme Hoskovcovo chápanie znakovosti – ktoré vymedzuje na pozadí už naznačenej pojmovej i metodologickej dištniktívnosti semiológie a semiotiky (hlásiac sa k prvej vedeckej disciplíne z uvedeného páru). Okrem zvláštnej povahy samotného súcna znaku, ktorý bol od pradávna vnímaný nie kvôli nemu samému, ale tomu, čo „zastupuje“, resp. významovo sprítomňuje, sa prednášajúci zameril na de Saussureov zdroj porozumenia jazykovému znaku – ako jednoty výrazu a obsahu, ktorým bola teória kantovca Wilhelma von Humboldta. Táto jednota dvoch samostatne neexistujúcich prvkov principiálne a „transponované“

odkazuje na vzájomnú previazanosť, resp. jednotu hodnoty a systému. Na tomto mieste Hoskovec poukázal aj na nepresnosť, či neadekvátnosť pomenovania zo Saussurea vyvierajúcej semiológie ako systému binarit – skôr by sa dalo a malo hovoriť o istých podvojnostiach, veď samotný znak podľa tohto zakladateľa všeobecnej, štrukturálnej lingvistiky „neoznačuje“, ale „nadobúda hodnotu“.

V ďalšej časti prednášky docent Hoskovec popri iných súvislostiach pertraktoval vplyv a živosť teórie Karla Böhlera, ktorého ako lingvistu a zároveň lekára, experimentálneho psychológa (kritizujúceho dobové, bohužiaľ neraz dodnes pretrvávajúce chápanie a uplatňovanie psychológie len ako vedy o našom „vnútri“) zaujímal vzťah jazyka a myslenia o. i. práve z jazykovo-analyticky psychologickej stránky. Pre Hoskovca je, ak to v istom zjednodušení možno povedať, dodnes veľmi inšpiratívne práve z Böhlera vychádzajúce poňatie spätosti percepcie (vnímania) a interpretácie (vyhodnotenia vnímaného), a to v kontexte usúvzťažňujúceho „kormidlovania“ medzi tromi stranami jeho známeho výkladového modelu jazykovej komunikácie a jazykových funkcií. Za produktívnu pokladá samotnú konfrontáciu s jazykovým útvarom ako principiálne inú pozíciu a perspektívu skúmania, z ktorej môže vyplynúť dôsledná reflexia výrazového aparátu (napokon azda

„nielen“) komunikácie jazykom. Potom neprekvapí, že pre T. Hoskovca je užite jazykového, ale umeleckého znaku komunikačnou udalosťou – a to i v nadväznosti na Mukašovského revolučné poňatie estetickéj funkcie celého umeleckého diela ako znaku.

Pre poslucháčov prednášky boli isto zaujímavé aj konkrétne, priebežné historicko-kulturologické sondy do histórie PLK od jeho vzniku takmer pred sto rokmi (1926) – pri zrode ktorého stáli také významné osobnosti ako V. Mathesius, R. Jakobson, J. Mukašovský, N. S. Trubeckoj, S. Karcevskij a i. – v priereze cez celé nepokojné 20. storočie, vrátane obnovenia jeho činnosti po roku 1990 až po živú súčasnosť. Aktuálny riaditeľ PLK predstavil aj formou v posledných rokoch publikovaných pozoruhodných viacjazyčných zborníkov a monografií – v novej sérii *Travaux du Cercle linguistique de Prague* – , ktoré daroval našej univerzitnej knižnici.

V závere T. Hoskovec prítomných osobne pozval na medzinárodné sympóziu *Jazyková pestrosť súčasnej Európy*, ktorú PLK organizuje 21. až 23. septembra 2022 v Prahe pri príležitosti českého predsedníctva v Rade Európskej únie. Riaditeľ PLK však v intenciách svojho miestami zámerne zdravo iritujúceho prístupu neopomenul na konci svojej prezentácie aj dôsledky čoraz viac prevládajúceho pôsobenia opaku racionality a logiky vo verejnom kultúrnospoločenskom a politickom priestore, čoho výsledkom sú aktuálne priam desivo podlé praktiky vyúsťujúce do netolerancie, deštrukcie a agresivity na rôznych úrovniach. Živá diskusia po prednáške, na ktorej sa okrem pracovníkov oboch organizačne zaangažovaných pracovísk zúčastnili aj kolegovia z Katedry filozofie FF UKF a spriaznených, on-line pripojených inštitúcií (napr. Hudobná a umelecká akadémia Jána Albrechta v B. Štiavici) sa pretiahla až do večerných hodín.

Viac o Pražskom lingvistickom krúžku a jeho publikáciách sa môžete dozvedieť z jeho webovej stránky: <https://cercledeprague.org/travaux.php>

Zdroj foto: archív Katedry kulturológie

prof. PhDr. Július Fujak, PhD.
Katedra kulturológie FF UKF v Nitre

Kultúrne potulky 2022

Dňa 18.5. 2022 sa na Katedre kulturológie FF UKF v Nitre realizovalo podujatie Kultúrne potulky – večir z ukrajinskoju kulturoju. Išlo o desiaty ročník podujatia. Projekt kultúrne potulky predstavuje jeden zo stabilných formátov našej katedry, ktorý obohacuje kultúrno-spoločenský život na našej univerzite. Dáva priestor pre rozvíjanie praktických kompetencií študentov, ktorí sa priamo podieľajú na jeho plánovaní a realizácii. Prípravu tohtoročného podujatia zabezpečili študentky 1. ročníka magisterského štúdia (Bc. Zina Cintulová, Bc. Natália Částová, Bc. Barbora Demeterová, Bc. Michaela Ďurišová a Bc. Rebeka Palacká) pod odborným vedením Mgr. Kristíny Jakubovskej, PhD. v rámci predmetu Projektovanie kultúrnych aktivít.

Po minulé roky študenti pripravovali diskusie s osobnosťami slovenského kultúrneho života (napríklad s Emíliou Vášáryovou, Zuzanou Kronerovou, Kamilom Peterajom, Samuelom Spišákom, Táňou Pauhofovou a inými vzácnymi hosťami). Tento ročník bol vo viacerých veciach špecifický. Išlo o jubilejný, 10. ročník Kultúrnych potuliek. Študentky sa rozhodli pre modifikáciu pôvodného rámca podujatia. V nadväznosti na aktuálnu situáciu vojny na Ukrajine a prítomnosť vojnových utečencov z Ukrajiny u nás sa rozhodli pripraviť programovo pestré podujatie, ktoré by umožnilo jeho účastníkom bližšie sa oboznámiť s ukrajinskou kultúrou. Dialo sa tak prostredníctvom výpovedí mladých Ukrajincov, diskusie s ukrajinskými študentkami, prezentácie piesní, tradičných jedál a iných prvkov a fenoménov ukrajinskej kultúry. Zámerom večera bolo vytvoriť priestor pre vzájomné spoznávanie sa, obohatenie sa a interkultúrny dialóg. Ďalšou novinkou bola zmena miesta realizácie podujatia z priestoru kultúrnej inštitúcie (v minulosti

Matice Slovenskej alebo Starého Divadla Karola Spišáka v Nitre) do prostredia kaviarne Uránia (Pri Synagóge 3 v Nitre), čo malo metaforicky znázorniť „potulky za kultúrou“, prinášanie kultúrneho obsahu do verejného a súkromného priestoru, napríklad aj do prostredia kaviarní.

Program tohtoročných kultúrnych potuliek pozostával z viacerých častí. Po úvodnom slove a predstavení projektu sa účastníkom premietlo video, ktoré vzniklo ako spoločný projekt Katedry kulturológie FF UKF, Katedry teórie a histórie kultúry Filozofickej fakulty Univerzity Ivana Franka vo Lvove a Vedeckej spoločnosti kulturológov Gileja pri Filozofickej fakulte Univerzity Ivana Franka vo Lvove. S našimi zahraničnými partnermi spolupracujeme od roku 2017. Video pozostávalo z viacerých krátkometrážnych videí, ktoré predstavovali autentické a spontánne výpovede ukrajinských študentov na otázky, ktoré sme pre nich pripravili. Video sa tak stalo analógiou terénneho výskumu. Otázky sa venovali rôznym témam z oblasti ukrajinskej národnej kultúry, identity a tradícií. Súčasťou videa bol aj vlastný umelecký prejav niektorých študentov z Ukrajiny. Ukrajinskí študenti, ktorí s nami spolupracovali na projekte, prebývajú na Ukrajine. Niektorí z nich sú pôvodne študentmi Univerzity Ivana Franka vo Lvove, iní sú vnútroštátnymi presídlencami, ktorí pre vojenské operácie vo východných regiónoch dočasne študujú vo Lvove. Napriek veľmi náročnej dobe a tiež ohrozeniu života (mesto Lvov bolo doposiaľ viackrát raketovo ostreľované) sa študenti celý letný semester systematicky učili, pracovali na svojich školských zadaniach a s veľkou vďačnosťou a motiváciou pre nás pripravili tieto krátkometrážne videá.

Po prezretí videa, ktoré bolo projektované v interiéri kaviarne, sa hostia presunuli do exteriéru. Nasledovala diskusia s Annou Siedych a Jelizavetou Tkalič,

ukrajinskými študentkami, ktoré momentálne žijú a študujú na Slovensku. Diskusiu moderovala Katarína Petrusová, herečka Nového divadla v Nitre. Diskusia tematicky nadväzovala na spomínané video a venovala sa okrem iného aj tomu, v čom sa naše kultúry podobajú a v čom sú odlišné. Výpovede diskutujúcich boli zaujímavé a prostredníctvom nich mohol účastník poodhaliť hodnoty ukrajinskej kultúry a špecifiká ukrajinskej mentality. Vznikol priestor bližšie spoznať predstaviteľov ukrajinského národa a ich individuálne životné príbehy.

Po diskusii nasledovala prezentácia ukrajinských ľudových piesní, ktoré interpretovala Kateryna Fiediešova, študentka 1. ročníka bakalárskeho štúdia z Katedry hudby Pedagogickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Kateryna bola odetá do tradičného odevu – *vyšyvanky*, ktorá predstavuje jeden z etnických symbolov ukrajinskej kultúry a okrem praktickej a estetickej funkcie plní tiež rituálnu funkciu. Zaspievala piesne *Tuman jarom*, *Oj u vyšnevomu sadu* a *Oj u haju pri Dunaju*.

Okrem tradičnej hudby mali návštevníci možnosť bližšie sa oboznámiť s tradičnou ukrajinskou kuchyňou, ktorá je preslávená vo svete. Pre hostí bola pripravená ochutnávka *boršču* (tradičnej polievky a sakrálneho jedla Ukrajincov), *hrečky* (t.j. pohanky, jednej zo základných plodín pestovaných na Ukrajine), *varenikov* s višňami (na východnom Slovensku v prostredí Rusínov-Ukrajincov známe aj ako pirohy) a *nalisnykov* (obdoba palacinek) s tvarohom, hrozienkami a kakaom.

Celé podujatie prebehlo v príjemnej a priateľskej atmosfére. Po hlavnom programe nasledoval neoficiálny program, ktorý bol pretkaný rozhovormi, a tiež niekoľkými speváckymi vystúpeniami ukrajinských detí a študentky univerzity. Podujatia sa zúčastnilo približne 70 hostí a malo výborné ohlasy od zúčastnených. Išlo o vynikajúcu praktickú skúsenosť pre študentky, ktoré podujatie manažovali. Manažment kultúrnych podujatí a projektov je ústrednou časťou prakticky zameraných predmetov v rámci študijného programu kulturológi. Je pre nás veľmi dôležité, aby študenti získavali cenné zručnosti a skúsenosti už počas štúdia za účelom zvýšenia svojej konkurencieschopnosti na trhu práce po ukončení štúdia.

Link na premietané video:

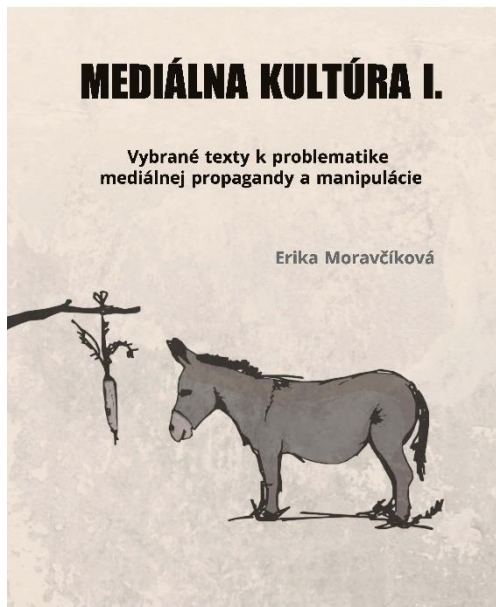
<https://youtu.be/MGRDLCoxnh0>

*Mgr. Kristína Jakubovská, PhD.
Katedra kulturológie, FF UKF v Nitre*

Mediálna kultúra I. Vybrané texty k problematike mediálnej propagandy a manipulácie (recenzia)

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
CONSTANTINE THE PHILOSOPHER UNIVERSITY IN NITRA

Súčasný moderný svet je na hranici úplného úpadku. Verte či neverte, ale je to tak... Viac než kedykoľvek predtým potrebujeme generovať výhradne silné individuality. Spoločnosť potrebujeme odvážnych, inteligentných, vzdelaných, cieľavedomých, zdravo arogantných, schopných, racionálne rozmýšľajúcich, emočne vyrovnaných a zdatných jedincov - rojkov, ktorí dokážu efektívne prijímať zmeny a aplikovať striktné, ale logické riešenia, ktoré budú slúžiť všetkým, nielen jednotlivcom. Prioritou ľudstva predsa nie je kreovať triviálnu, plytkú, nevyváženú a neudržateľnú spoločnosť, ktorá bude pôsobiť nedôstojne, chaoticky a samoúčelne. Naším spoločným cieľom je vytvoriť výnimočnú a kompaktnú spoločnosť, ktorá bude pôsobiť vyrovnané, stabilne, prirodzená a bude otvorená všetkým názorom a presvedčeniam. Čitatelia, neviem ako vy, ale ja v tejto tzv. „sociálnej revolúcii“ cítim silnú myšlienku Utópie. Veľmi vážny právnik, politik a naďšený spisovateľ, Thomas More, by bol na nás hrdý keby videl, že sa pokúšame

budovať novú, inovatívnu spoločnosť na jeho názoroch a ideách. Realita je bohužiaľ iná. Societa tak ako ju dnes identifikujeme, dramaticky zlyháva! Kultúra a jej koherentné súčasti stagnujú na mieste a neprodujú žiadny relevantný progres! Zdravý rozum už dávno neexistuje a ak aj áno, tak len v podobe mikroskopických fragmentov, ktoré ešte v zárodku zdecimujeme, a to len preto, lebo sa ich bojíme. Otázka však znie, kde nájdeme tých pravých a výnimočných dobrodincov, „spasiteľov národov“, ktorí nás bez mrknutia oka vyvedú z tejto nočnej mory mediálnych dezinformácií, hoaxov, vulgárnej ideológie a násilnej propagandy, ktorej sme my sami príčinou? Sme presvedčení, že vytúžená pomoc, o ktorú žiadame, príde len od tých najpovolanejších. Priamo od tých, ktorí sú za posledné obdobie najviac dehumanizovaní, ponížovaní, podceňovaní, zastrášaní a znevažovaní a opätovne nikým iným, len nami ľuďmi. Dovoľujeme si zhodnotiť, že sféra momentálne populárneho a atraktívneho kritického myslenia v priestore mediálnej kultúry sa nachádza v zvláštnej fáze životného cyklu. Máme pocit, že práve vzdelaný a tvrdo pracujúci človek sa proti svojej vlastnej vôli transfiguroval do nového, „evolučného“ štádia bezcenného, neinteligentného hlupáka. A z hlupákov sa paradoxne stávajú elitári, polyhistori, uznávaní odborníci, ba priam až nespochybniteľné authority a mienkotvorcovia, ktorí sa vyznajú úplne vo všetkom, aj keď ich vzdelanie o tom vôbec nezasvedčuje. Neuveriteľné sa stalo skutočným. Hlúposť exponenciálne rastie, rozum priamočiaro devaluje. A my, čo by sme mali týchto parazitujúcich škodcov rezolútne eliminovať ešte v zárodku, s tým nerobíme absolútne nič. Maximálne filozofujeme a debatujeme nad nesmrteľnosťou chrušta. Asi nikdy nenadobudneme také kvantum vedomostí, aby sme pochopili ako je možné, že medzi sebou prijímané slabomyseľné a nevyrazné individua, ktoré nerobia nič iné, len ničia a demoluju priestor okolo nás všetkých. Ak sa napríklad bližšie pozrieme na svet slovenského vzdelávacieho systému, môžeme vidieť jednoznačné paralely. Ľudia sú nevyspytateľné tvory, ktoré sú schopné naozaj všetkého, a to len preto, aby sa na okamih stali uznávanými kapacitami bez štipky zdravej pokory. Prekvapuje nás, že si dovoľme byť vôbec prekvapení. Dlhú dobu je naše vysoké školstvo osočované, ponížované, urážané a fatálne podhodnocované. A koho je to chyba? Nemali sme k nemu v minulosti pristupovať ako k niečomu

podradnému, treťotriednemu podniku. Našťastie, ešte stále existuje niekoľko svetlých výnimiek, ktoré udržujú pomyselnú úroveň školstva v obstojnej miere. Dostalo sa nám veľkej čti prečítať si novú vysokoškolskú učebnicu z dielne Katedry kulturológie, ktorá svojim teoretickým, ale aj praktickým, zameraním priamo reflektuje, posudzuje, analyzuje a následne vysvetľuje najzávažnejšie problémy dnešnej doby z pohľadu mediálnej kultúry s akcentom na propagandu. Autorka Mgr. Erika Moravčíková, PhD. vytvorila odbornú publikáciu s názvom *Mediálna kultúra I.: (vybrané texty k problematike mediálnej propagandy a manipulácie)*, ktorá obsahuje veľké množstvo kvalitných, výstižných a nespochybniteľných, teoretických východísk. Čo však môže u čitateľa vyvolať v určitej fáze štúdia nekonformný efekt nudy. Autorka samozrejme účelovo nevytvárala tento konštrukt tak, aby pôsobil na zainteresovaného recipienta nelukratívne. My hovoríme o tom, že autorka učebnice nepriamo a hlavne nechcene dosiahla mierny pocit nezájmu či antipatie zo strany probanda, ktorému je táto publikácia prioritne adresovaná. Dovoľujeme si to tvrdiť na základe našej vlastnej skúsenosti, pretože keď sme postupne prechádzali jednotlivé teoretické kapitoly, sami sme pocítili istý pokles záujmu o túto publikáciu. Konkrétne časti z učebnice nás jednoducho povedané neohúrili tak, ako sa možno na začiatku konštruovania „produktu“ predpokladalo. Dôvod straty prvotného nadšenia a záujmu o publikáciu pripisujeme k nadmernému používaniu latinských termínov, ktoré sice v publikáciách pôsobia vznešene a noblesne, ale náročného čitateľa (žiaka, učiteľa) môžu do istej miery dosť zneistiť a zmiasť. Nehodnotíme to ako niečo neprijateľné, ale skôr to vnímame ako istý limitujúci, kontraproduktívny faktor, ktorý dokáže čitateľa odradiť. Samozrejme si uvedomujeme, že ide o vysokoškolskú učebnicu, ktorá musí spĺňať určité obsahové, formálne a didaktické náležitosti, ale sme aj toho názoru, že aj školská učebnica môže pôsobiť viac uvoľnene, priateľsky a menej formálnejšie, keďže ide o publikáciu určenú predovšetkým voľnomyšlienkarským žiakom z generácie Z, ktorí vyrastajú v inom, kozmopolitnejšom priestore, v inej kultúre a sú známy predovšetkým diametrálne odlišnými názormi, potrebami, očakávaniami a záujmami, než študenti, ktorí študovali pred tridsiatimi rokmi. Na druhej strane v tejto publikácii evidujeme niekoľko veľkých

a podnetných benefitov, ktoré určite stoja za zmienku. Najväčším benefitom učebnice sú komplexne spísané jednotlivé prípadové štúdie, ktoré sa priamo zameriavajú problematikou propagandy v rôznych spoločenských oblastiach. Pre publikáciu, ktorá sa venuje práve tejto problematike, to je určujúci znak toho, že kniha zožne masívny úspech u veľkého publika. Fascinujúcim ukazovateľom publikácie je bezpochyby dôkladne spracovaný historický vývoj termínu propaganda, ktorá si v minulosti vytvorila neopakovateľne odolnú pozíciu, ktorú si dokázala obhájiť do súčasnosti a bude s určitou existovať ešte v ďalekej budúcnosti. Ako sme už spomínali v predchádzajúcej časti textu, teoretické vymedzovanie jednotlivých pojmov môže pôsobiť nezaujímavo, nudne, čo sa nám v tomto prípade jednoznačne potvrdilo. Čo však túto časť zachránilo, bola postupná demonštrácia jednotlivých príkladov, ktoré boli kompatibilné s konkrétnou teoretickou definíciou. Efektívne opisovali určité odborné situácie, z ktorých sa v zapätí stali oveľa reliabilnejšie a koherentnejšie celky, než len osamotené, bezduché definície, charakteristiky či teóremy, ktoré obsahovali holé, suché fakty bez akejkoľvek originality či pridanej hodnoty, ktorú by si určite zaslúžili. Ak sa ale na túto problematiku pozrieme zo strany každého odborného asistenta, ktorý aktívne pôsobí na akademickej pôde a nie ružovou optikou študenta, zistíme že daný učiteľ, ktorý bude teoreticky postupovať rovnako ako doktorka Moravčíková si uvedomí, že takáto aktivita nebude nikdy tak podporovaná a tak chválená, ako áčkový, odborný výstup, uverejnený v medzinárodnom, indexovanom periodiku. Učebné texty majú každopádne oveľa väčšiu výpovednú hodnotu, než ktorýkoľvek „vedecký“ článok v Scopus alebo WoS, ktorý aj tak nikto nebude čítať, a to len preto, lebo je bežnému smrteľníkovi neprístupný. Jednoducho povedané, transparentnosť je nulová. Toto je realita, ktorá „pozitívne“ formuje vysoké školstvo. Nezmyselne podporujeme veci, ktoré nám vôbec nepomáhajú, a na opačnú perifériu záujmu staviame konštrukty, ktoré znamenajú evidentný pokrok k lepšiemu. Veľká vďaka patrí práve tým vyučujúcim, ktorí tieto publikácie tvoria a publikujú aj bez vidiny zisku či prestíže zo strany slovenských univerzít.

Mgr. Marek Štosel
Katedra žurnalistiky FF UKF v Nitre